

політиці в Галичині. Ці симпатії тим певніші, що все більш виявляється нікчемність того напрямку в Галичині, що скрізь і всюди силкувався розбивати українські сили. Московофільське багно і цього року таким запашним духом ударило, стільки внутрішнього розпаду і гнилизни виявило, що не може бути ніякої певності про майбутню долю цього натурального виплоду ненормальних стосунків. Властивості останній судовий процес між двома фракціями галицького московофільства дав надто яскраву характеристику і москвофілам з непорозуміння, і москвофільам справжнім, і до тієї характеристики нічого нам додавати не треба.

Так минув у нашому житті рік 1910 й. Сумний він, багатий на втрати й усілякі нещасні пригоди, але разом з тим і де-що позитивне він безперечно дав,—а саме: певність, що тільки власними заходами й силами, ні на кого не спускаючись, дійдемо ми до якогось людського становища. За науку платять і тільки шляхом часто гіркого досвіду можна здобути розуміння обставин. Гіркий досвід минулого року багато, здається мені, спричинився до такого зрозуміння і треба тільки бажати, щоб не пропала дарно наука, за яку так тяжко заплачено, і щоб далші роки без вагання йшли тим шляхом, на який виразно ступила наша історія минулого року...

Сергій Єфремов.

Українське письменство року 1910-го.

Такий пильний і совітний дослідувач нашого літературного життя, яким був небіжчик Доманицький, кілька разів підкреслював у своїх оглядах, що українське письменство займає все однакове—*восьме* місце серед інших літератур у Росії. Правда, вже по смерті Доманицького сконстатовано було, що наше письменство наче виявляє тенденцію пересунутись ближче до початку й появи літературну продукцію більш достойну народу, що числом займає друге місце в Славянщині. Чи справді це тенденція, чи тільки результат якихось випадкових причин—про це пораю тепер загадувати і це висвітлюється згодом. Тим часом, як наочні свідки, ми можемо констатувати одно—що минулий рік, коли ніби виявилась згадана тенденція, не багато вищий (як що навіть вищий!) своєю продуктивністю і що до числа, і що до вартості літературних творів од язика попередніх.

Як і поперед, вся література біжучого, скажу так, характеру здебільшого знаходилась собі притулок на сторінках нашої періодичної преси. Як і перше, число органів преси майже не змінялось, коли не лічили двох нових професійних журналів: „Світло“—педагогічний, „Рілля“—господарський (у Києві обидва), та ще „Дашрові хвили“ (в Катеринославі)—популярний. Як і перше, ми не можемо показати на такий твір, що викликав би загальне зацікавлення або вдарило по серцях з невичайною досі силою. Вільшу увагу авертають на себе талановиті малюнки переступного часу:—„Fato morgana“ д. Кодюбинського (в „Л.-Н. Вістнику“), драматичний етюд „По дорозі в Казку“ д. Олеся (в „Рідному Краї“), „У пущі“ Леся Українки та „Врехія“ д. Винниченка (в „Л.-Н. Вістнику“). Все наше не визначалося по-над ту середню міру, що, правда, задовольняє біжучий попит на твори письменства, але разом не лише після себе якогось глибокого сліду. Наука поезії, оповіданнів, вистав і т. ин. по наших періодичних органах читається здебільшого легко, але так само легко й забувається, і нема між ними творів, за-для яких варто було б здмухнути порох з старих поживких сторінок, щоб ще раз перечитати й знову пережити колишні враження. Скороминущим творам, на потребу сьогоднівшого дня—здебільшого й обмежувалась наша літературна продукція минулого року.

Переходячи до окремих виданнів, насамперед завважимо чималий процент передруків старіх творів. Усякого віку і всякої вартості твори знайдемо між цими передруками. Стара мати українського письменства в Галичині, Пашкевичева „Русалка Дністрова“ (Тернопіль), передрукована з правдою столітніх роковин народження Пашкевича, починає собою низку передруків. Між ними єсть і такі заслуженої популярності твори, як „Драми і комедії“ Тобілевича (Київ, два томи і окремо кожна п'єса), „Твори“ Ст. Руданського (Львів), „Опришок та інші оповідання“ Федьковича (Чернівці), „В поті чола“ і „Вибір поезій“ Франка (Коломия), його ж „Зів'яле листя“ (Львів), том I-й „Збірника творів“ Кропивницького (Полтава), том II-й „Драматичних творів“ М. Старицького (Москва); і такі, що мають тільки історичне значіння, як „Скошений лвіт“ Вол. Варвинського (Коломия), або „Пів копн казок“ Остапівського (Львів); і

такі нарешті, що і в свій час мали мінімальну вартість і хто зна на віщо тепер позоскресали з мертвих,—як от „Двічі охрещена“ Ів. Грушки (Чернівці) або Подолянкове „За громаду“ (Чернівці). З нових виданнів найбільше, як звичайно, і в минулому році пощастило віршованому письменству. Отже маємо з цієї сфери дві нових збірки поезій Гр. Чурирки під кричущими заголовками „Метеор“ та „Ураган“ (Київ), збірку Ю. Будяка „Вуруни“ (Київ), Неприцького-Грановського „Пелюстки надії“ (Київ), П. Панченка „З вільних часів“ (Київ), М. Рильського „На білих островах“ (Київ), М. Шаповала „Самотність“ (Київ), М. Кічури „Без керми“ (Краків), Х. Алчевської „Сонце в-за хмар“ і „Піснві життя“ (Харьків) і т. и і т. и. Не вважаючи на те, що панове поети один перед другим напередерим силкуються як би одмітніше охрестити свою збірку—справжньої поезії в них не рясно вродило,—окрім збірок д. Чурирки та ще д. Будяка, решта або по старому подають тільки надії, або вже й надії ніяких не подають, поставивши замість поезії примитивне віршоробство. З прозових творів зазначимо: Л. Пахаревського „Буденні оповідання“ (Київ), А. Тесленка „Страчене життя“ (Київ), останнє оповідання В. Грінченка „Брат на брата“ (Львів) Л. Яновської „Трагедія щирого приятеля“ (Київ), А. Чайківського „Козацька помста“ (Львів). До речі, може, буде тут зазначити й російський переклад оповіданнів М. Кодюбинського, що випустило популярне видавництво „Знаніє“ (том I). З драматичних творів визначаються: згаданий вже етюд „По дорозі в Казку“ О. Олеся (Київ), „Nole me tangege“ Л. Яновської (Київ), „Сліпий“ д. Ващенка (С.-П.-бург),—твір, правда, названий п'єсою тільки з непорозуміння. Потреби театру викликали цілий ряд перекладів чужих драматичних творів, для яких засновались навіть спеціальні видавництва. Видавництво „Український театр“ дало переробку з російського „Ватраки“ (Харьків), київське видавництво „Театральна бібліотека“—видало цілий ряд перекладів, переважно з єврейської мови і найбільше Гордіна, що раптом зробився дуже популярним на українській сцені. З інших перекладів згадаємо: Толстого—„Темна сила“ (Київ), Ожешкової „Хам“ (Київ), Іваньєса „Хатина“ (Київ), два переклади Гоголевого „Тараса Бульби“ (Одеса і Київ) та „Страшної помсти“ (Львів).

Замітно побільшується й розростається тільки література для дітей. Окрім журналів „Дзвінок“ (Львів) та „Молода Україна“ (Київ), у минулому році з'явилося і чимало книжок, призначених для читання дітям. Найбільш матеріалу постачило видавництво „Український учитель“: серію в десять книжечок белетристичного та популярно-наукового змісту та гарно ілюстровані і чепурно видані „Народні казки“ В. Грінченка (Київ). Вийшли новим виданням теж ілюстровані „Байки“ Глібова (Київ); Ст. Ковалів зібрав свої дитячі оповідання в збірці „Чародійна скрипка“ (Львів); О. Дігтярь видав переклад класичної повісті Амїтіса „Батьки та діти“ (Київ); в виданні московського книгаря Ситіва вийшла на-ново перероблена читанка О. Вілоусенка „Вінок“ (Москва).

Слабше було в минулому році в популярній літературою для народу. Насамперед мусіло припинити свою діяльність одно з найенергійніших видавництв—київська „Просвіта“, що встигла до своєї нагалої на початку року смерті видати тільки дві брошури „Про Вуковичу“ Доманицького та „Невидимі вороги та друзі наші“. М. Левицького. З інших виданнів треба зазначити надруковану видавництвом „Лан“ „Коротку географію України“ проф. Рудницького (Київ), львівською „Просвітою“ „На народній роботі“ (Ворис Грінченко) Ів. Врика та д. Ільченка „Молодочарські спілки“ і „Про засновання спілок“ (Львів). Новим виданням вийшли хліборобські брошури Є. Чикаленка заходом петербургського добродійного товариства.

Про наукову літературу, на скільки вона з'явилась незалежно од спеціальних органів при Львівському та Київському Науковому Товаристві, теж небагато доведеться говорити. Минулий рік з цієї сфери приніс „Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.“ Ів. Франка (Львів) і дуже гарний додаток до цієї історії того ж автора „Молода Україна“ (Львів), невтомний працьовник на полі української науки проф. Сумцов дав резюме своїх фольклорних праць у нарисах „Малюнки з життя українського народного слова“ (Харьків); вийшов новим виданням ішкльивий „Огляд історії українсько-руської літератури“ О. Варвинського (Львів). Цікавою новиною для нашого письменства була книжка В. Щербаківського „Архитектура у різних народів і на Україні“ (Львів). Варті уваги літературно-критичні на-

риси М. Євшана „Під прапором мистецтва“ (Київ). Цікавий матеріал з минулого дають видані Павликом „Листи М. Драгоманова до редакторів російського соціально-революційного видання „Вперед“ (Львів). На смерть визначного письменника і громадянського діяча В. Грінченка громадянство наше озвалось двома збірками статей про його „На могилу Бориса Грінченка“ (Чернівці) та „Над могилою Бориса Грінченка“ (Київ). Важною новиною, власне для російської та зросійщеної публіки, буде переклад початку капітальної „Історії України-Руси“ проф. М. Грушевського, що оце вийшов у Петербурзі під заголовком „Кіевская Русь“.

В кінці року повстала дуже важна і з наукового погляду, і з погляду практичних потреб вашої літературної продукції справа систематичної регистрації всіх українських виданнів. Досі це коли й робилося, то робилось не систематично, або приватними заходами й руками поодиноких людей, що фізично не мали спромоги використовувати розкидані не тільки по глухих закутках України, а й по-за її межами видання. Тепер за цю справу береться така заслужена інституція, як Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Вибліографічна комісія товариства „має на меті від р. 1911 постійно вести, рік за роком, докладний спис усього, що виходить нашою мовою, де б і ким би воно не було видано“. „Отже,—пише в своїому закликові згадана комісія,—всі наші видавництва на цілім просторі нашої землі і взагалі скрізь, де гомонить наше слово і виходить наша книжка, повинні пам'ятати про потреби вашої науки і з морального обов'язку посилати по одному хоча б примірнику кожного, найменшого навіть, видання до бібліотеки Наукового Тов. ім. Шевченка“ (Львів, ул. Сушівського, 21).

Цим закликом закінчу свій огляд, не розводячись широко про вагу бібліографічних заходів Наукового Товариства для нашого письменства. Постійна й систематична регистрація всіх його фактів—це ж зовсім не давнина якимсь химерним антикварським симпатіям, але жива практична потреба нашого часу. Великої бо ваги річ—зібрати матеріал для дослідувачів нашого письменства, що на підставі того матеріалу зможуть дати те, в чому таку велику потребу відчуваємо: загальні висновки що до нашого письменства та широку картину його розвитку. Тим то треба бажати, щоб на заклик бібліографічної комісії Наукового Товариства обізвались ділом справді всі наші видавництва та поодинокі видавці й автори.

Сергій Єфремов.